

I.

BUDA ÉS PEST.

1800.

1.

Minekelőtte Nápolyba elindulnék, hova titoknokká volt szerencsém kineveztetni a' követség mellé: atyám hasznosnak ítélte, hogy Ledényi nagy bátyámat itt meglátogassam, 's magam' atyafi szeretetébe továbbra is ajánljam. Én szívesen felelek meg ohajtásának, nem annyira azért, hogy önszerzette nagy vagyonának engem nevezzen ki örökösévé; mint azon háladatos figyelemből, mellyel neki azokért a' jókért tartozom, mikkel iskolaévim' korában, midőn jó hitvese még élt, 's engem fiok gyanánt tartának házoknál, mindenkor tetézt. Azon pár napot, mellyet itt kívánok tölteni, ritka szíves sürgéssel fűszerezi a' jó ősz. Neki még most is gyengéje azon gondolat, hogy Pestből még valaha nagy és dicső város lesz, 's

minden legapróbb apróságot, mi e' tekintetben haladásra mutat, szorgosan följegyez. Megérkezésem után az első kérdések' egyike az volt: vettem-e a' városnak illy kevés évek alatt is történt nagy előmeneteleit észre? Alig végzők el ebédünket, fogatott, 's vitt a' városba annak nagyobbodásait, csinosodását mutatni. Mindenek előtt a' promenáddal szemközt álló új Kemniczerházhoz vezetett. Egy igazi palota, 's a' porhanyu homokalap miatt felette vastag falakból. Az igen szép kávéházhoz, mellynek Bécsben is ritka párja, tizenegy lépcső vezet; 's általában az előre látó építő a' házat olly magasra vitte fel, hogy földszíne az alább álló, már romlásnak induló hajóhivatalnak szinte emeletét éri. A' sétány, a' hidról jövőnek bal oldalán, örök porfellebbe van borulva, még is eleven, 's a' nép melly járja, víg és jó kedvű. Annak végén, a' vaczi kapunak mintegy irányában, 's összefüggésben a' sétánnyal, áll az úgy nevezett Casperl' deszkaszíne, mellyben Stoeger uram és drágálátos czimborasága, nem csak al-, hanem néha közép rendű nézőket is mulattat, 's azt regtől estéig. Kíváncsiságból betekinték, de látván hogy a' krajczáros parterre' publicuma versenyt játszik a' szín' hőseivel, csak hamar ott hagyám. Fájdalom, hogy illy népjátékokra nincs szigorú

figyelem; a' nevelést már a' népnél kellene kezdeni. Vigasztaló tekintet volt rám nézve az úgy nevezett új hiduteza, melly ritka behatásu valóban gyönyörű házsorával, 's azon helyen, hol tanuló koromban, a' városfalhoz tapasztott zsidó szatócsvityillók mellett estvénként félve menénk - el, ha a' temetőből — melly akkor a' pestieknek egyik kedves sétat helyök volt — későcskén találánk haza érni. 'S hol e' temető állott, most vásár tartatik, 's hol az úrban boldogult József remete sekrestyéskedett 's néhányszor magam is ministráltam veled, most Ürményi' palotája kevélykedik. Az újépület is közeledik már a' városhoz, vagy inkább ez amahhoz, mert arra is ki vannak jelelve utcák, de palánkokon 's itt ott néhány alházon kívül bennök semmi nagyobb épület. Nagy örömemre volt, hogy a' hecczháznak semmi nyoma többé. Az, az embertelenség' és kegyetlenség' iskolája volt csak, 's műveletlenségünk' kiáltó tanubizonysága. Melly változások! mondtam tíz rövid év alatt. 'S bátyám örülve meglepetésemnek, felkiálta: Mit mondtam mindég? Pest nő. Mióta eltávoztál, fiam, hétszáz házzal 's nyolcz ezer lakóval több! Majd elérjük nem sokára Budát is?

A' zsidópiaczon, a' királyuteza' elején, feltűnő jelenés volt B. Orczy Józsefnek óriási

nagyságu háza. Melly dicsően állna az ben a' városban ! Általellenében pedig , a' város felé , a' nagy kaszárnya megett , melly roppantságra , izlésre , pompára nézve még mindég első disze Pestnek , templom épül az evangelicusok' számára. Mint bátyám mondá , a' reformátusok , kisdéd számok mellett is , gondolkoznak már egy istenház' építéséről ; 's így nem sokára Pesten minden vallásbeli testvérünk el lesznek látva.

Innen bátyám a' hajdani Lechnerkertbe vitt ki végig a' szűk , kövezetlen 's alacson kunyhókból álló , de fényes nevű királyutczán. Boldogult Batthyányi cardinál azt bérben tartá mind haláláig ; de ez minden erőlködései mellett is az emberszerető primásnak csak homokhant a' bécsi mulató kertekhez képest. A' jó öreg nem szerette , hogy nem lelém benne kedvemet , 's megparancsolá kocsisának , vinne - ki a' vizafogásra , honnan majd a' Margitszigetre kelünk által. Útközben ; miután egy igazi lybiai homokpusztán nyomultunk volna által , a' váczi utat vágtuk keresztül , mellynek egy része egy elég magos töltés' hátán megyen - el , 's a' gyakor dunaáradások ellen gátul rakatott ; balról pedig , nem messze az újépület megett , új temetőt vevék észre. — Margit' szigete annak , ki a' pesti oldalról jó , rendkívüli jótétemény. Más

föld, más természet. Alkonyodni készült a nap, 's így azt csak futólag tekinthetők meg, de e' futó tekintet is mutatá, hogy új gazdája tudja mit lehet belőle csinálni, 's mikép. A' régi monostor' romjai, mellynek falai közt egykor Béla' leánya sanyargott, a' szigethon' sűrűbb vidékén kedvesen lépik - meg azt, kinek a' régiség' emlékezete szívét és eszét érdekelni tudja. Ha pesti lakó volnék, e' csendes helyeket gyakran fognam látni.

Bátyám sürgeté a' visszamenetelt, hogy a' játékszint el ne mulasszuk. A' szűk, alacson és gőzös várfokot, mellyet a' pesti nép theatrumnak nevez, nem merte ugyan dicsérni, annál inkább pedig az adandó darabot 's a' játszókat, kik, úgy mond, ámbár ő nagy barátja a' magyarságnak és sajnálja hogy a' 1792diki epocha ismét hanyatlóban van, még is inkább elégitenek ki, mint néhai magyar comédiásaink. Abellinót adák, a' nagy banditát! Melly érdekekkel csodálta merészségét a' publicum! melly tapsolás követte Frasel úr' minden lépteit, 's könnyek, a' szerencsétlen Rosamunde' könnyeit, kit Schillerné asszony valóban nem rosszúl játsza. Mindazáltal a' rossz darab — mit itt mentsen isten, hogy valaki mondja — untatott volna, ha nem volt volna szerencsém a' legjelesb magyar író-

val ismeretséget szőnöm. Az — páter Dugonics volt. Ki ne ismerné Etelkáját és Gyapjas vitézeit! Azok igazi remekjei a' magyar literatúrának, 's szerzőjök nem kevesbbé originális ember, mint munkái, 's a' játékszinnek szenvedelmes barátja. Még egy más, új, de mint bátyám mondja igen jeles, magyar poetával fog megismertetni: prof. Virág úrral, kit ő gyakrabban meglátogat, mióta az, nyugalomra lépve Pesten lakik.

Haza menvén a' szárazmalomból — mint a' nagy színházára büszke budai nevezi a' pestit — nagy meglepetésemre látám, hogy az utcák ki voltak világítva. Hát nem haladunk? kérdé ismét bátyám; hatszáz lámpa, ujdonan új, 's idővel még több is! — Mára is magához rendelt, 's én csak e' leveletem teszem a' postára. Talán veszed még soraimat; mert olly hamar, látom, nem szabadúlok.

2.

Nem ellenzhetvén bátyám' ohajtását, végig kell vele delenként járnom a' várost, melly úttal aztán ő ismerettest nem ismerettest egyiránt mutogat. A' városház' tornyát nem győzi dicsérni, szép arányairól úgy mond; 's mióta a' főegyház'

tornyai új rézkúpokát nyertek, öröme tökéletes; én ellenben annak nemes alaku sanctuariumában gyönyörködtem már azért is, mivel az egyetlen egy maradványa Pesten a' got építésnek, 's még hazai királyink' idejéből maradt ránk. Innen elvitt látogatóba Schönwiesner apát úrhoz, ki jelennen a' magyarországi pénzek' története' megírásában fáradoz, és Schwartnerhez, a' híres statisticushoz, ki szíves volt a' nagy könyvtárt nekünk megmutogatni. A' cynicus Katanchichtól a' jó öreg idegenkedik, mint kinek a' tót literatura inkább fekszik szivén a' magyarnál. Az agg, nyájas Mitterpachert, fájdalom, nagy, de dicső szegénységben találtam. Ő, úgymond bátyám, mindenét elajándékozza, sőt kölesön is vesz, hogy adhasson, 's így fizetésének sokszor alig marad meg fele mindennapi szükségeire. Pedig gyakran méltatlannak is jut a' jótét, míg az adó foltozott czipőkben és harisnyákban jár. Ekkép Pest' nevezeteseb íróit volt szerencsém látni, vajha volna időm bővebben ösmerni is. Virág urat nem találtuk otthon. Versei, mellyeket bátyámnál olvasgatok, új világot nyitnak előttem, 's úgy látszik a' magyar nyelvben van valami, a' mit rómainak lehet nevezni.

Gróf Beleznay' kertébe menvén ebédelni, a' kerepesi út mellett egy nagy épület ötlött sze-

membe, az új kórház. Ezen város' polgáraiban csakugyan van lélek, 's ha előmenetőknek az idő folyvást kedvezni fog, bátyám' álmaiból még lehet valami. Nagy rugót ada egyebek közt Pest' haladásának a' kir. curia' általtétele is, melly a' temérdek perlőket már most ide vonja, 's általok több pénz jó itt forgásba, mint az egyetemi ifjuság által; de Budának most nagy dívatba jött fürdei, borai, az udvar 's az országos kormány még sok időre biztosítják előkelő rangját. Casinója megszűnt ugyan, 's a' Hacker 's a' Zsorskertet a' budaiak számosan látogatják; de a' csinos és téresebb játékszin, valamint a' bástyák, a' gyönyörű városmajor, az úgy nevezett Sauwinkel, mellyet a' kényesebb izlésűek, nem gondolván a' név' eredetével, Auwinkelnek kezdenek hívogatni; 's többi vidékei, millyenektől a' természet Pestet megfosztá, ezt Buda' örök adósává jelelték - ki. Bátyám kissé irigyli a' budaiak' elsőbbségét, 's neki az a' kert sem tetszik, mellyel az új nádor a' valóban királyi palota' környékét napról napra diszesebbé teszi. Ugyan ezen herczegnek kedveskedett Batthyányi cardinál budai kertével a' Duna' mellékén Promontór felé, 's az már is szebb arcot vön - fel. Tegnap egy kellemes délutánt tölténk benne.

Ha van szándékod külföldre mentem előtt

még írni, teheted tíz nap alatt. Azontúl utban leszek rendeltetésem' helye felé, honnan azonnal veended leveletemet.

II.

P E S T É S B U D A.

1833.

3.

Itt vagyok ismét a' hazában, 's annak új fővárosában. Tedd hogy láthassalak, kedves barátom, 's veled, ki már régebben nem láttad azt nálamnál, együtt örvendhessek haladásainak. Új előttem minden, 's alig van néhány pont, mellyről a' hajdani Pestre rá ismerek. E' helyett Bécsből Győrön keresztül (melly, utolsó általutaztam óta, nem csak kétannyira növekedett, hanem szépült is) gyorsszekeren jöttem, de ez csak névre gyors; mint is lehet, az, hol az utak illy keserves roszak.... Mindazáltal, hála az égnek, most még is csak másodfél nap kelle, hol harminczhárom év előtt legalább négy. A' budai alváros' kövezete sem sokkal jobb mint előbb; még is örvendetes vala látnom az Ujvidék' 's a' vizváros' házait jobb állapotban, utczáit tisztábbaknak, 's a' császárfürdőt, melly ismét régi ma-

gyar „allévviz“ nevét viseli homlokán, egy részt újra 's igen csínosan felépülve. Udvara sok nép 's számos kocsitól eleven. Uti társamtól tudám-meg, hogy ezen intézet minden részeiben nagy figyelemmel tartatik-fen, egyedül parkjára nincs annyi gond, mennyire fekvése érdekesíti 's a' gyógyvendégek' szüksége kívánná. Ugyan az tevé figyelmessé az irgalmas barátok' kórházára is, mellyet a' nagy lelkű Marczibányi alapíta, 's azon másokra, mellyel ugyanaz nevelés sz. Erzsébet' ispotályát; 's mindketten áldottuk a' nagy hazafi' emlékét azon ügyefogyott sinlődők' nevében, kik ezen intézetekben lelnek emberbaráti menedéket és segedelmező kezet.

De mennyire lepettem-meg a' Duna' tulsó partján mutatkozó látvány által. Azon homokpusztán, mellynek közepén József császár' ropant épülete egykor szinte magányosan áll: ennek már csak felsőbb emeleteit látám kiemelkedni egy, azt körülvevő, 's a' nádori szigetekig nyúló nagy városból: 's mint nőtt édes meglepetésem, midőn a' postaház előtt bérkocsiba ülván 's a' Dunaparton hajtattván a' hid felé, Pestnek palotákkal beszélgett 's hajóktól pezsgő révét szemléltem! Hiába kerestem már az alacson partokat, mellyek hajdan sz. János' kápolnáját 's a' Zsigmond király' tornya' romjait an-

nyiszor vízben hagyák fürdeni; hiába a' nagy só-
rakhelyt 's a' dunai sétányt, a' hajóhivatalt és
szárazmalmot! A' feltöltött partok nagy kő-
masszákkal vannak békorlátolva, felettök a'
disz' és kényelem' házai, paloták és porticusok
állanak; 's a' Kemniczerház, mellynek ajtaihoz
már csak egy lépcső szolgál, egyik éke ugyan
még most is a' csinos hidfőnek, de magasb szom-
szédai között régi imponáló tekintetéből sokat
vesztett.

Szivem dobogott örömében, midőn a' hidfő'
terére érvén, kocsik' és emberek' tolongási közt
az ugy nevezett nagyhidutcza' egy részén keresz-
tülnyomulva a' játékszinpiacz felé fordultam.
Édes jó bátyám! sohajték magamban, mint szok-
delne szived e' tekintetnek! 'S méltán. Mert
lelni ugyan másutt is e' nagyságnak 's ez élet-
nek párját, de nagy azért ez is, életerő mutat-
kozik e' város' ereiben is, 's hol a' kezdet ily-
lyen, mit lehet még egy kedvezőbb jövődőtől
várni! A' kisdud kalmártanya országos kereske-
dővárossá lett, 's azt mutatni is tudja.

A' magyar királynál szálltam. Oda utasított
unokaöcsém' levele; 's alig öltöztem által, ő
maga is nálam termett. Nckem a' fiu tetszik;
csupa tűz, mint ifjuságához illik, 's tüze' tárgyai
méltók. Néma álmélkodó gyönyörűséggel hall-

gattam, miket a' nemzetiség' 's vele a' felvilágosodás' terjedéséről, a' nemzeti nyelv' 's literatura' emelkedéséről lángszavakkal feste. Én mind ezekről a' külföldön nem is álmodtam; az europai hírlapokban magyar országról 's kivált magyar életről mély a' hallgatás. Most már magasztalom az öreg Ledényinek jósló tehetségét, midőn bizva egy jó istenségben, azzal biztatgata: Lesz, bizonyára lesz belőlünk is valami.

A' sok beszéd közt bealkonyodott, 's így késő lévén a' várost nézni, a' játékszinbe akartam menni, de tüzes öcsém erővel le akart róla beszélni. Német játékszinbe, édes bácsi? monda, biz az volna még szép! — Tulságoskodni nem kell, mondám, 's látni kívánom a' házat; de még is megöleltem a' jó fiút. Ha mindnyájan úgy gondolkodnának mint ő, volna bizonyára nemzeti színünk, 's pedig jó, mert van izlése, 's jártassága a' dologban nagyobb, mint sem vártam volna. Egy hazai drámát adtak hazai élet nélkül, 's uram öcsém accurate meg róta a' hibás helyeket, mind hol az iróné (mert azt egy német színjátszóné írta), mind hol a' játészó vétkezett. Meg kell vallanom, én már valamivel öregebb voltam mint az én Lajosom, és sem illy szabott irányom nem volt, sem olly éles szemem.

A' tánczpalota' alsó termeiben vacsoráltunk. Pest nem Párizs, mindazáltal kielégítve érzém magamat.

Öcsém holnap korán reggel itt akar lenni. Alig várhatja hogy magával hordhasson. Én pedig tudósítlak hogy hazánkba érkeztem, ősz hajjal ugyan már, de olly szívvel, melly emelkedésünknek 's ez új nemzeti életnek teljes erővel örül.

4.

Egy hete hogy nem vevéd leveletem. Ne csodáld. Az én tüzes pesti magyarom nem hagyja nyugonnom; de én neki érte köszönettel tartozom, mert a' miket láttam, nekem nagy örömeket adtanak. Igazságtalan, ki mindent a' külföld' mérpálczájához mér. A' pestiek, a' mit felmutathatnak, kezdetnek mondják; 's ez látatja, hogy tudják mi kell még, 's így haladások bizonyos. Az áll, hogy a' kezdet kevés helyt vala illy nagy és szabályos; 's hogy felette sok helyt megálltak ott, hol ezek még kezdetet látnak.

Mindenek előtt szemembe tűnt az a' szebb ízletű nyájas építésmód, melly Pesten szinte közönséges lett. Az érdem leginkább Hild és Pol-

lak uraké. Amaz Rómában 's a' Sansovinók' és Palládiók' művein tette magáévá a' képző mesterségek' egyik legszebbikét, 's épületeit többnyire nagy és egyszerű stilusban alkotja, 's leginkább a' viszonyok' szépségében 's a' belső osztályban erős. Emlékezetét több rendbeli első rangu építmény fogja fentartani. A' rakpiacz egészen az ő műve. Legjobb nézpontja a' Duna' hajóiról van. Itt vonúl el párhuzamosan a' folyóval a' mintegy 45 ölnyi hosszaságu, háromfelől szabadon álló Nákopalota, mellynek termeiben a' magyar akademia tartja gyűléseit. Az egész mű két emeletnyi; kiálló közepét tizen-négyszögletes jóniai rendbeli oszlop díszesíti, 's olasz tetejét egy ékes kő ballustrad veszi körül. Öcsémtől tudom, hogy a' birtokos Ferenczy Istvántól, ki hazánkna a' szó' szorosb értelmében véve első 's még egyetlen szobrásza, faragási ékesítményekre tervet kért; 's ez, a' homlokmezőre négylovas diadalszekérnek, a' galleriára pedig körös körűl mintegy negyven képszóbornak adá mintáit. Amaz ércből készülne, ezek kőből. A' milly nagynemű és fényes ezen palota' külseje, olly meglepők annak lebegő hágcsoi, mellyeknél pompásbat láthatni sok helyt, de mesterségesbet és merészebbet talán sehol nem. Az épület' nyugat-éjszaki szögletében találtató kerek

hágcsó, melly világítását üveg tetején által nyeri, száztizenöt lépcsőből áll, 's földszintől padlatig, csak egyik végével falba eresztve, márvány testével szabadon leng; e' mellett szinte ölnyi szélességű, 's három helyt, hol az emeletek belé nyílnak, egyegy négyszegölnyi tér ad helyt a' pihenőnek. Megjegyzést érdemel, hogy a' lépcsők' szélessége 's magossága fokouként csak néhány vonalnyival fogy, 's a' járó sem rengést nem érez rajta, sem fáradást. A' délnyugati kapuszinbe nyíló hágcsónak, melly szegletformára van alkotva, csak felső harminczhárom lépcsője lebeg, de épen e' forma, a' nagyobb szélesség 's az osztályok' lebegő masszáinak roppantsága, mint nekem látszik, gondolatban még bátrabb, 's számolásra nehezebb feladása a' mesterségnek. A' néző nem győzi csodálni a' művész' bátorságát és bizodalmát, mellyel illy súlyu szikladarabokat, látszó legnagyobb könnyűséggel, felfüggesztett; 's nem tagadhatom, némi titkos borzadás fogott-el, midőn lábam e' remekek' lengő alapjaira először bocsátkozott. Azóta hasonlót, de kisebbet, sokat láttam, 's szemem Hildnek ezen kedvenceiben bizni kezd.

Egyéb díszei a' rakpiacznak a' Dunafürdő újolasz izlésű udvarával, mellyben a' bemenet' átaellenében egy tempelforma tornác áll bas-

relieffel 's négy oszlopon nyugvó tetővel; 's a' kereskedők' palotája szép viszonyu erkélyével. Földszint a' nagy 's oszlopokkal díszes pítvarban naponként a' déli órákban börze tartatik. Vásár levén, egyfelől a' számtalan adó 's vevők' tolongó sokasága, másfelől a' réven a' hajók' 's kirakodók' csoportjai hollandi képirónak száz érdeklő grouppokat nyujtanának. Különös dísz az eleven partoknak I. Ferencz gőzhajó, melly Győr felé menendő, a' börze' irányában horgonyoz. Én az emberi szellem' erejének ezen büszke tanúját lelkesedéssel látom honunk' folyamán is lebegni, 's benne jóllétünk' növekedése' hatalmas eszközlőit szemlélem.

A' rakpiacztól az elég tágas, egyenes, hason magosságu 's kellemes stilusban épült házakból álló, Dorottyauteza a' téres játékszínpiacra vezet, mellyen egy részt a' régi krajczáros theatrum' helyén, a' városi nagy színpalota, szobraival 's szép portáljával kevélykedik. Ujra eszembe jöve a' hajdani kisdud Pest, melly egykor e' helyt, a' deszkasátor' Hannswurstai-ban is gyönyörködött, holott most egyikén a' legnagyobb színpadoknak, a' theatrális mester-ség' minden csábjai sem bírják elkényeztetett izlését kielégíteni! Az épületnek, melly több millióba került, Dunát néző előlső részében a'

tánczteremek 's ebédlők vannak, 's ezek Pollak úr művei. Homloka a' börze' homlokának nagyobb 's pompásabb mása; a' gigászi ablakok feletti völgyekben a' classicaí régiség' hagyományaiból vett ábrázolatok látszanak egész magaslatu szobrász munkában (haut-relief), mellyek gondolat' 's kivitel' tekintetéből figyelemre méltók.

Ugyan Pollak ur' műve a' Ludovicea' nagy palotája is, egyszerű nemes ízlésben; 's a' magányosak' épületei közül a' Wurmudvar, az ujjváros' egyik dísze. A' jelennen készülők közt Marczibányi Márton' palotája, Hildtől, annyi architekturai szépségekkel bír, hogy ha neki a' szarkautczát néző homlokán portál juthatott volna, művészi érdemeire minden egyebeket felül haladt vala.

Dicséretre méltónak lelem mind az ugy nevezett szépitő biztosság' munkásságát, mind a' várostanács' készségét a' város' szépsége, tisztasága, kényelmei 's bátorsága' emelésében. Több helyeit az óvárosnak téresbeknek leltem, a' külvárosok' piaczei 's utczái mennyire lehet tágasak 's egyenesek, a' közösülés új utczák' szegése által könnyebbül. Emlékezel, mikép a' városkának partmelléki részei egykor szinte évenként a' dunazaj' elköltöztekör víz alatt állának, 's az alsó város' lakói csónakon látogatók egy-

mást; most a' néhol két ölnyire is feltöltött partok védfalul szolgálnak a' különben fölöttemély fekvésű városnak, 's áradás, az 1830dikit kivéve, melly a' rendkívüliek közé tartozott, 's a' váczigátnak is új megerősítését kívánta, Pestet többé nem bántja. Nagy a' gond az utczák' csin-jára is, a' kövezet javúl, az ó 's uj város' számos utczáiban négyszegű kővel van a' gyalog út kirakva, sőt a' váczutczában, melly fényes boltjaival bármelley europai városban elállhatna, a' szekérut lüttichi módra van kövezve. A' városnak e' czikkelyekre szánt áldozatai nagyok; 1830ban a' kövezés 56; a' csatornaépítés 16, utkészítés és igazítás 26, utczatisztítás 16 ezer-nél többbe került, a' világítás pedig közel 22 ezerbe, 's azóta e' czikkelyek folyvást növekednek.

Egy dologról látszik e' város egészen megfeledkezni, melly minden nagy és népes helynek első szükségei közé tartozik: egy benfekvő nagy és nyílt sétányról. Az a' fákkal beültetett helyecske a' híd alatt e' nevet nem érdemli; por-nak, szélnek egyiránt kitéve, kicsiny, árnyék-talan, 's kofák 's lazzaroniaink' legkedveltebb gyűlhelye. A' Ludovicea' kerte, melly a' szebb angol kertek közé tartozott, 's ha az épülő intézet kész leszen, bizonynal ismét fog tartozni; úgy a' városliget is, melly a' legszebb láthatár-

tól környülvéve, értelmes kezekről elrendelt berkei, rétei 's folyóival, gyönyörű helyzetű tavával, szigeteivel, függő hidjával, mulató házai-
val, népjátékaival, 's a' belé vivő hosszú 's té-
res, 's két felől magányos lakók' szebbnél szebb
kerteivel díszlő fasorjával a' legkellemesb mula-
tóhelyek' egyike: mindkettő olly tova fekszik
a' város' középpontjától, hogy, noha nagy meg-
lepetésemre az itt is már divatozó omnibuskocsi-
kon, kivált az utolsóba, minden órán 's olcsón
kimehetni: még sem alkalmasok arra, hogy ben-
nők a' foglalatosságaitól kissé megnyugonni ki-
váló néhány óranegyednyi pihenést leljen. Az
ujváros' telkei többnyire fel vannak már házhe-
lyekre osztva, 's egy alkalmas térnek a' mon-
dott célra megszerzése már is áldozatba kerülne:
de mennyivel nagyobbba fog utóbb, midőn háza-
kat kellend majd lerontatni, hogy a' lakó's az
idegen a' nagy háztömegből el ne kívánozzék.
Azon néhány kisebb, de városközepett fölötte
kellemes nyílt kertek is, mellyeket még utolsó
itt létemkor virágzásban leltem, megszűntek;
's a' pesti „Tivoli“, „Flóra' kertcskéje“ 's
hasonló szép nevű, néhány élő fával 's cserep-
ben nevelt virágokkal, ékesített udvarokkal kény-
telen beelégedni, ha nyári vacsoráját a' város-
ban szabad ég alatt kívánja elkölteni.

5.

Nagy részét láttam a' nevezetességeknek, 's többnyire újakat. A' Museum ideában felette jeles intézet. Hazai dolgokra terjeszkedik-ki literaturában, mesterségek, régiségek 's természeti tárgyakban; 's minden osztály már is sokat mutat elő. Kár, hogy öregbedését szinte kizárólag kegyes adományoktól kell várnia. Innen van, a' mennyire történetéről értesítve vagyok, hogy egy idő óta bővülése kissé megcsökkent. Ohajtható volna, hogy vele képtár is kapcsolhatnók össze, 's mindenek előtt hazai, régiebb és újabb szüleményekből, nem iskolául még most, hanem hogy lássék, mit mutatott eddig a' haza elé e' nemben. Kupeczki 's Mányoki' néhány darabjainak nem volna szabad hibázni, 's a' mik szerte az országban találtatnak: érdeklő személyek' 's vidékek' képei, itt együtt sokfélekép emelnék az intézet' becsét. Nagy örömmel akadtam itt Ferenczy' pásztorlyányára, carrárai márványból. Rajzolat 's kifejezés nagy reményekre biztatók. A' művész minden esetre nem közönséges tehetségekkel bír, 's öcsém ígérte, hogy műtermébe el fog vezetni. — Vajha ez országos gyűjtemény diszesebb 's több kényelmeket is

nyújtó 's nem már szinte omló félben levő házban volna felállítva! — Láttam az egyetemi könyvtárt is; a' fiókkönyvtárral együtt, melly a' papnevelő házban áll, közel százezerig megyen-fel a' kötetek' száma; 's a' régi literaturára nézve haszonvehető, de mint öcsém mondá, új könyve kevés, úgy nevezett pompás munkák igen gyérek. Helye jó, de kelletinél kisebb. Ugyanazt mondhatni az egyetem' egyéb gyűjteményeiről is, mellyeknek kezdetők jó volt, de nevelésök, mióta utolszor láttam, lassu léptekkel jár. Csak a' csillagásztorony vala rám nézve meglepő, műszerbeli gazdagságára 's ezek' válogatottságára nézve. Előbbi helye a' királyi vár' tetején szűk volt 's a' nyomozásokra a' tapasztalt rengés miatt nem egészen alkalmas; a' mostani, szent Gellérd' csúcsán, az eszközök' tisztántarthatásának nem kedvező; a' tudósoknak pedig, kik oda száműzetnek, gyöttelelem.

Tudod-e már, hogy a' várnak tornyát elbontották? Helyette egy harmadik emeletet rakának. —

A' várkert minden tekintetben érdekes, sőt fékvésére 's ültetvényi elintézkedésére nézve pompás, virágokban ritka gazdagságú. Hányszor beszélé bátyám, mikép e' hegy pusztá volt, és tüskéivel éktelen. A' természet' barátja reá egy

kis tündérligetet varázsolt. Nb! az új metropolist innen is kell látni; leginkább pedig a' vár' portáléja előtt való gyönyörű parterről. Mondják a' nádor annak nem csak gyönyörködik haladásában, hanem buzdít és segít is, hol szükség.

Tegnap Pest vármegye' köz gyűlésében voltam jelen. Melly lelkesítő látvány reám nézve, kinek arról eddig képzelete sem volt. Megvalom, szívem szökdele örömében, midőn édes anyai nyelvemet, véleszületett jogaival teljes élésben nyílt helyen zengeni hallám; de még inkább midőn észre vevém, hogy a' melly igazságokat a' külföld' újabb történetei kifejtenek, vannak hazámiai közt is kik nem csak ismerik, hanem szabadlelkű polgárhoz illőleg ki is merik mondani; 's ha a' régi homályt egészen még el nem űzheté is a' felvilágosodás' szövétneke: fogja azt bizonnyal. Öcsém, ki mindent egy varázspálcza - ütéssel szeretne átváltoztatni, mind-ezekkel koránt sincs még megelégedve, és csodálkozik mikép lehetek én az, ki annyi éveket tölték a' Temze' és Szajna' partjain. De a' hirtelen 's elő nem készített változások, kívált olly hazában mint a' miénk, nagy veszedelemmel járnak. Az áll, hogy nemzetünk, ha t. i. e' meggyéről az országra következtetni szabad, politikai nézeteiben haladt, hogy a' régi rendszer'

barátai fogynak, 's egy másikéi folyvást szaporodnak: 's már ez elég, 's reménylenünk hagyja, hogy a' győződelem el nem marad.

Kettő volt az óra, midőn, a' gyűlésnek vége levén, öcsém ebédre a' casinoi vendéglőbe vitt. Az asztalnál, mellyet választánk, egy ősz ember ült, kiben utóbb, nagy csodálkozásomra, Bakaira ismertem, kiről iskoláévink' korából talán te is meg fogsz emlékezni. Ő azóta a' *grand tourt* csinálta, sok évekig Párizsban élt, 's most, mint látszik, egyenesen Angliából jő: beszéde legalább egyébről nem folyt mint liverpooli és manchesteri utazásairól, 's arról, melly mászás vala az a' Bécsből lejövetel neki! ki vasutakon utazott 's gőzhajón; 's én hiában mentegetém szegény hazámat azzal, hogy még mikor én jártam-meg Angliát, minek nem olly nagy ideje, Liverpool 's Manchester közt sem volt vasút; hiában mondtam, hogy ő is lejöhet Bécsből gőzhajón 's szintolly hamar mint folyón egyebütt: ő csak nem érzi itt magát otthonosnak. De neki lyányaink sem tetszenek szépeknek, 's innen azt következteti, hogy mióta utolszor itt járt, az egész generatio hitványabb lett, 's nem akarja hinni, hogy talán ősz hajaiban van a' hiba. Beszélt az új literaturáról is, 's azt állítá hogy abban fölötte

sok az *erőlködés és fonákság*; én nyíltan kimondám, hogy azon kevésből, mit öcsém' kisdéd könyvtárában nem csak láttam, hanem olvasgattam is, inkább meglepőnek találok literaturánk' előmenetét; noha nem tagadhatám hogy, valamint egyebütt, úgy itt is hiszem hogy a' gyümölcs közt van gyom is; 's kérdém, ismeri-e Kölcseyt és Berzsenyit, Kisfaludyt és Kazinczyt, Vörösmartyt és Széchenyit? Ekkor vevém észre, hogy ő a' Muzáriónnál egyebet nem ismer, mellyet az a' könyváros, kitől a' literaturát akarta ismerni tanulni, tola reája; 's hogy abból von következtetést arra is, mit nem ismer. Egy dolog látszott helyben hagyását megnyerni, t. i. a' magyar *öltözet*, mellyet, úgy mond, ma a' vármegye' gyűlésében végre ismét láthatnia nagy öröme szolgált. Ej te vén gyerek! mondám magamban, te is ben voltál, 's míg lelked holmi csekély tárgyakra ügyelt, a' nagyon szemed még meg sem is akada!

Öcsém alig várhatta hogy fölkeljek. Nem birta a' liverpooli utazót tovább hallgatni, 's ha közbe nem vetem magam', becsületesen összezördülnek. Felmenénk a' két casinót nézni. A' kereskedőké csinos, az úgy nevezett nemzeti pedig pompás és nevéhez méltó. Itt könyvtár, amott journálok; biliárd és clavier, tágas ebéd-

lők 's egy gyönyörű tánczterem: ellátva minden-
nemű eszközeivel a' kényelmes társaséletnek,
ide vonsszák hazánk' sok előkelőbb férfiai, 's
e' találkozások ideák' cseréjét, érzések' egyesü-
lését, erők' egybegyülését eszközlenek, 's így
míg az egyesek itt kénytelést lelnek, a' köz-
szellem, melly innen fejledez, a' hazának is bő
gyümölcsöt ígér. Szerencsém volt az egyesületek'
magyarországban szerzőjét is, gr. Széchenyi Ist-
vánt látni, ki az állattenyésztő - 's a' casino-
társaságok' most folyó gyűlései 's a' lóverseny
miatt mulat jelennem itt. Elmentünkör öcsém,
ki a' grófnak lelkesedett tisztelője, újra nem
győze eleget szólni a' jeles férfi' munkásságáról,
minden hazai ügyben buzgóságáról, 's mennyit
tett immár és áldozott, mennyit tesz folyvást és
áldozik; 's mennyi jónak indítója az országban szó,
írás és példa által! Megjegyzé azt is, hogy mind
a' két hazában folyvást szaporodik a' casinók'
száma, 's bennök a' szebb társasélet' eszközlői, a'
közértelmesség' kifejtői, a' felvilágosodás' mind
annyi, messze elható, székei.

Délután Rumbach' vasfürdejét látogattam-
meg. A' hely, kivált pesti vidéknek, szép, ma-
ga az intézet hasonlólag. Örvendve hallám hogy
már most öt külön fürdő van Pesten, a' két nyá-
rit a' Dunán ide nem számítva. 'S mind e' mel-

lett a' budaiak nem csak nem vesztenek, sőt évről évre mind inkább felvirágoznak, 's új formájokban a' kényelemnek, 's külsőjök a' jobb izletnek, egyiránt megfelelnek. De mind ennek így kelle jönnie olly két városban, melly százhuszezer embernek ad szállást. Estve b. Böszyhez vá-lánk hivatalosak thére. Nagy gyönyörűségemre együtt találám ott szép részét Pest' magyar irói-nak, 's köztök több tagjait a' magyar akademiá-nak. Jól esett az a' magyar nyíltszívűség, melly e' szép társaságban uralkodott, 's jól azt lát-nom, hogy ezen férfiak nem csak ismerik és ér-tik a' külföld' iróit, de azokat méltányolni 's hasznokra fordítani is tudják. Folyt beszéd ha-zánk' állapotjáról, nyelvünk' terjedéséről 's or-szággyűlési hirekről, 's mind ezekről igen szen-vedelmesen: nekem pedig nagy tanúságomra. Bakaival, ki hasonlókép váratott, de nem jött, elmenet a' hágcsón találkoztunk. Vele bal-lagván haza felé, elmondá, a' mit én is tu-dok, hogy Párizsban csak illyenkor szokás soiréckbe menni, 's hogy *ennél fogva* ő előbb játékszinbe ment — mellyet délben még ócsár-la. Én az igen naiv beszédre nem feleltem, mert minden affectatio előttem nem csak nevet-séges, de még annál valamivel több is.

Jó éjszakát, kedves barátom. Egy darabig

még itt mulatok, mielőtt falucskámra kimen-
nék; mert ámbár szeretném már öreg napjaim'
nyugvó fészket látni, még ki nem éltem e'
nekem új világ' gyönyörűségeit.

6.

A' napokban Budán nagy fontosságu do-
logban jártam. Öcsém mindenekre kért, ked-
vese' szüleinél lennék kérője; melly ohajtá-
sának szívesen megfeleltem. Jövendő ipa derék
egy magyar ember, 's ha a' leány olly jó, a'
milly szép és művelt: úgy falusi magányom,
hol ők viendik egész kis gazdaságomat, nem
lesz előttem kevesbbé kedves, mint akármelly
fővárosa a' földnek.

A' consiliarius, Emmának atyja, a' tavaszt
künn tölti a' Nyékben *), melly mióta a' vi-
déket nem láttam, egészen új arcot vön - fel.
Mindenfelé mezei házak 's nagyobb kisebb mú-
lató helyek a' község' minden osztályai' szá-
mára, a' disznószug vagy mint némellyektől ne-
veztetni hallám: Szugliget, a' Laszlovszkyma-
jor, Ferenczhalma, a' Széppásztorné, Marxvöl-

*) Ez régi neve azon egész környéknek mellyet egyfe-
lől a' Sváb - és sz. Iván' hegye, másfelől a' Duna mel-
lett elvonuló hegyek zárnak-be.

gye, Leopoldmezeje 'stb., mellyek külön nemű mezei kellemeikkel egymással vetélkednek, 's a' sok néptől szinte pezsegtek. Az ezen szép helyek' élését könnyítik a' már itt is divatba jött társaskocsik; ellenben ismét kellemetlenné teszi az a' töménytelen por 's ez az idei tűrhetetlen hőség, mellyet semmi legkisebb árnyacska nem hűt az egész hosszú úton.

Maga Buda' városa, mióta utolszor láttam, csinosodott ugyan, 's alvárosai valamivel kiterjedtebbek is, de a' haladás nem feltűnő. Az 1812diki tűznek kivált a' hid körül még vannak nyomai; 's a' partok csak a' rudasfürdőtől a' sárfürdőig vannak fallal bevonva. A' borkereskedésnek mintegy tíz év óta szerfeletti megcsökkenése mind a' várost, mind annak egyes polgárait megfosztja nem csak a' szépítés', de még némelly szükséges javítások 's változtatások' eszközeitől is. A' kellemetes bástyasétány, melly a' várkormány' munkája, 's a' várhegyen keletkezett kertek a' legnagyobb szépülés, melyet Buda azóta nyert. A' játékszin, melly egykor olly nagy divatjában volt, zárva áll. Vajha nemzeti foglalná-el helyét, de ollyan, melly mívelt községet vonhatna magához.

Utolsó ebédemet gr. Dévainál költém-el. A' grófnál csak háromkor találunk, 's Bakai-

nak, kivel a' történet itt is összehozott, ez ismét korán volt; ő, úgymond, Párizsban hatkor szokott. Mint sajnálom azokat, kik a' külföldről csak illy reminiscentiákat hoznak. Kijelentém előtte abbeli csodálkozásomat, mikép ő mind ezeztől németországban, mellyen keresztül jött, 's hol az illy dolgokban hasonló a' szokás a' mienkhez, el nem tudta szokni, 's észrevételre az illyet érdemesnek találja.

Pestnek legfényesebb nyilvános helyét csak tegnap láthatám, értem a' városi hármás táncztermet. Nagyság, forma, márvány és aranyzás egész a' fecsérlésig, 's még is izléssel 's nem halmozva: egy olly gyönyörű egészlet adnak, millyenhez hasonlót aligha láttam. 'S melly hatásu lehet e' tündérhajlék, midőn a' világok' ezrei mellett a' két város' színe fiatalság, kellem 's a' fényűzés' pompájában tolong benne fel 's alá! A' hágcso, mellytől a' tett leírások után sokat vártam, talán azért nem lepett-meg, mint-hogy a' londoni Athenaeuméra emlékeztete, de melly nálánál nagyobb és jóval fényesebb is. — Városaink' lakói 's kormánya nem csak pompára költenek. Budán és Pesten jótékony asszony-egyesületek, úgy nevezett kisdedek' védiskolái, utczai koldulást gátló aláírások állnak-fen, 's Pesten egy vakok' intézete napról napra több sikerrel munkálódik.

Ferenczyt nem találtuk műhelyében. Ő Rusz-
kabányán, a' magyar - erdélyi határokon, tar-
tózkodik, hol önmaga kénytelen magának már-
ványt töretni műveihez! Mennyi akadályokkal
's bajokkal kell még hazánkban küzdeni annak,
ki a' fentebb szellemi munkálódások' bármelly
nemének szentelé pályáját!

Indulásom holnapra van határozva. Nagy örö-
memre szolgál, hogy, ha már itt nem láthat-
talak, negyven évnyi távollét után, enn tűzhe-
lyemnél foglak végtére megölelhetni.

III.

B U D A P E S T.

1850.

7.

Alig érkeztem-meg, kedves öcsém, Budapesten,
azonnal eljártam azokat, kik perem' eldöntésére
befolyással lehetnek, 's minthogy az alapok egé-
szen tisztába vannak már hozva, méltán re-
ménylem, hogy törvénykezésünk' jelen módja
szerint be fogom várhatni a' dolog' végét. Noha
pedig ohajtottam volna, hogy egészséged meg-
engedje ittlétedet; még így is kedvesen mul-
nak napjaim. Ablakim — minthogy a' Három-

hegy-vendégházban lakom — a' Dunára nyílnak, 's reggelenként első mulatságom szemecimet a' kőhidon, fővárosunk' ezen europai nevezetességén, legeltetnem, valamint azon új világon is, melly a' Dunát mind két felől körülveszi. Az a' fal, melly városunk' mindkét partját, a' szigetektől egész a' hajdani tábori kórházig (hol most mintegy háromszáz gonosztevő, munka és emberi bánás által a' javulás' pályájára vezettetik) bekeríti, kivált a' budai oldalnak egész arczát megváltoztatá, 's fölötte, a' város egész hossza szerint, magas és csinos házak állanak. Kilencz felé reggelizni megyek vagy a' nagy sétányra, melly a' játékszin' térén magos nyárfáival kevélykedik, vagy az elyziumi berekbe, melly a' hajdani vásárpia cz' helyén virít. Innen végig ballagok a' Leopoldváros' néhány pompás térein 's az újhidon által a' Tabán' és Váralja' népes utczáin; mindenütt a' számtalan kereskedő és kézműves' ezerféle mutatvánnyal ékes boltai között. Leginkább itt látszik, melly nagy sikerű volt hazánkra nézve a' czéhek' eltörlése; már most nem pénz és czéhlevél, hanem ügyesség, szorgalom és pontosság azon módok, mellyek által a' munkás ember halad, 's élni akarván mindenki, közönséges az ipar, 's egymást felülmúlani sovárgó vetélkedés olly an-

nyira, hogy ritka száma az a' *Budapesti mindennaposnak*, mellyben egy és más új találmányra, vagy egyéb a' mesterségekben tett javítványokra királyi pátensek ne olvastatnának. Az olly híres pesti vásár, igaz hogy szemre alább hagyott, mert sokkal kevesebb külső eladó jelenik - meg: de épen ez mutatja a' belső ipar' emelkedettségét; azon kívül a' nevezetesebb műgyárok állandó rakhelyeket tartanak, mi a' vevőknek nagy kényelmökre van; nyers termékeink pedig a' hajdantinál jobb miségök miatt, drágábban kelnek, 's értök több külföldi vevő jelenik - meg a' budai part' nagy raktáraiban, mint valaha. — Déltájban a' Vizi terrászra szoktam menni. Ez a' régi rakpiacztól egész a' harminczadig — melly a' hajótisztiságnél valamivel alább, az új raktéren, áll — vonúl - el az ott is feltöltött parton, 's nem széles ugyan, de sűrű fasorai' hűs árnyékába 's virágágyai' illatos köreibe a' leopold - és vizivárosi szép világot számosan vonja. Különösen nevelik a' hely' kellemét a' sok jövő menő, 's mindenféle színű lobogóikkal ékes csónakok, mellyek a' városnak ezen, egymásnak szemközt fekvő részeit kapcsolják össze. Az ó 's az alsókül - városok' népe' déli sétálója az országut, melly a' pesti oldalnak valamint leghosszabb és téresebb, úgy

legpompásabb utcája is. A' magyar (hajdan széna-) piactól fogva a' királytérig (egykor zsidópiacz) hosszú sorban vonódnak-el a' legszebb épületek, köztök az ország' háza, a' magyar akadémia, a' nemzeti bank és nemzeti museum' palotáik, az új gymnasium, az odcon, mellyben a' muzsikai egyesület minden héten kétszer adja versenyeit, 's végre a' festőakadémia' nem nagy, de csinos' épülete, mellyben a' még kisdéd, azonban igen válogatott képtár hetenként háromszor látható. Mind ezen intézetek iránt a' köz részvét olly nagy, hogy nyíltok' napjain termeik telvék látogatókkal. Nagy, mondanám fő, dísz az országútnak, 's az, mi neki a' francia boulevardokkal ad hasonlatosságot: a' két felől magasló jegenyesorok, mellyek alatt, minden szakaszaiban a' napnak, foglalatosak' és henyék' csoportjai igen számosak. Be találtam ma térni a' fűvészkertbe, 's ott nagy örömemre a' növények' neveiket a' latin mellett magyarul is fel találám jegyezve.

A' nemzeti játékszinben még nem voltam, minden estve hivatalos levén majd ide, majd oda. A' mai társaságokban az szolgál legnagyobb gyönyörűségemre, hogy vegyültebbek mint egykor valának, nyelvre pedig egyformábbak. T. i. a' kereskedőség, azóta hogy jószágokat birhat,

bizodalommal közeledik hozzánk; 's fiaik, kik kivétel nélkül mind utaznak, nem csak jól, de szépen is szólnak nyelvünkön, 's olly kényes tonuson, millyenre húsz évvel ezelőtt alig mertük volna azt képesnek hinni.

Holnap iPad' nyéki szálló-majorjába megyek, hol ő a' nyarat fogja tölteni. Mihelyt dolgaim ismét fogják kívánni, bejövök; aztán haza hajtatok. Tudja isten, mikor az ember a' nyoleczvannak küszöbéhez közelít, ha tud is még néha a' nagy világnak örülni, csakhamar haza kívánczik, kívált mikor olly lelkek környelik, millyeneket nekem a' jó isten bennetek adott.

8.

Dolgaink eldőltek szerencsésen, 's holnap indulok hozzátok, édes gyermekeim. Szinte nehezen válom - meg innen, mert tudom hogy e' várost utolszor látom. A' mit talán először kell vala ez alkalommal megnéznem, a' történet úgy hozta magával, hogy utoljára maradt: játékszinünk. 'S elgondolhatjátok, melly örömeket adott az nekem. Annak lelkes kormányja egész művészi iskolát járat színészeivel, mielőtt fel hagyná lépni; de más is azoknak járta kelte mint provincialis játszóinké, 's itt nem nógrádi

vagy dunántuli, szegedi vagy erdélyi szóejtést hallani, hanem azt a' tiszta, válogatott nyelvet, mellyet íróink irnak 's a' szebb izletű társaságok beszélnek. A' hős itt nem betyár, az erő nem durvaság, a' méltóság nem affectatio. A' két estve, mellyet benne tölték, e' szerint kedves emlékezeteket hagyott bennem vissza. Ez az intézet megérdemli az ország' pártfogását, de azt nem is teremthette elő más az országos pártfogáson kívül. De csak teljenek - el megyei kis theatrumaink ezen játékszin' nevendékeivel, melly nagy és általányos leszen befolyása nemzetiségünk' terjesztésére, 's a' társasági hang' csinosbitására: a' mit már itt helyben is nem érezni nem lehet. Maga a' színház kisebb ugyan a' városi nagy játékszinnél — mellyben jelennen négyszer hetenként játszik egy német társaság —, de a' hangokat igen szerencsésen terjeszti - el, 's külseje a' legnemesebb izléssel épült.

A' várbéli casino nem igen halad. A' kisebb tisztek — nem mintha a' kisdéd részvényt nem győznék, hanem mivel minden szegszugban előljáróra bukkannak, — nem igen vesznek benne részt; a' nagyobbak restelnek azokkal mulatni estve, kikkel úgy is fél nap együtt ültek a' tanácsban, 's így az többnyire üres. Ellenben a' pesti, melly körülbelől a' régi harminczad

helyén áll, legnagyobb divatjában van. Terme nem kevesebb szép, mint hajdan a' bőrzében volt, de fekvése, noha nem lát Dunát, talán kellemesb, mert portálja egyenest a' nagy sétányra nyílik, melly mintegy hozzá tartozni látszik. Mindenek felett kedvesen a' könyvtár lepett-meg benne, melly csak tizezer kötetből áll, de az új kor' legválogatottabb munkáit foglalja magában, 's minden által használtathatik, ki valamelly választottsági tagtól bilétet kap. Ki Budapestnek leginteresszansabb embereit látni ohajtja, azokat itt az estveli órákban, rendszerint együtt találja.

Tegnap délutánomat a' városligetben töltém. Az már most egyike a' legszebb parkoknak, 's terjedelme is sokkal nagyobb; vagy hogy ez előtt tizenkét évvel az új ültetvények fiatalságok miatt nem vonák még magokra a' szemet. Kisfaludy' szigetéhez csónakon menni. Az emlékek egy kis dombon áll, mellynek alját közvetlenül a' víz mossa, 's melly a' tónak egész régióján uralkodik. A' mű a' művész' egyik legszerencsésebb órájának szüleménye. Nekem úgy látszik, mióta a' museum' nagy termében, azon alkalommal midőn a' Marczibányi' jutalmait osztattak - ki a' mult évre, Virág' emléket láttam: hogy a' kettőben szép jelentésű ellentételt akart

a' művész kifejezni. Komoly 's nyugott métól-ságban ül egy koronás fejű asszony' képében a' *haza Virág'* mellszobra előtt, 's azt az érdem' füzérével koszorúzza - meg. A' munkás öregnek a' halál agg korában zárta - be szemeit, midőn már végig futotta pályáját; elhunyasában tehát semmi tragikum nincs. Kisfaludyellenben ereje' delében múlt - ki, mielőtt mind azt a' nagyot elvégezheté, mire lángelméje által kijeleltetett. 'S így a' Musa könyvekben szétolvadva terjengeti, Ferenczy' művén, utána karjait, a' korán elvesztett, a' visszahozhatlan után. Mert ime' húsz éve már hogy nincsen többé, 's helye mind eddig be nem töltve áll. — Éljetek boldogúl, te felséges város, ti szép vidékek! mondám haza téret, én elmegyek, ne hunyjon - el soha szerencsés csillagtok.

Levelem indul, nem sokára, kedveseim, én is köztetek leszek.

TOLDY FERENCZ.